

www.mifgash-haparasha.co.il

סיון תשע"ב

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

המשכן ומחנה ישראל

לפרשת נשא (על פי שיעורים של הרב יונתן גרוסמן והרב אמנון בזק)

ונראה כי כוונת הכתוב להדגיש את עמידתם כנציגים של כל העם, ועל כן הוא מאריך בתיפקודם הצבורי.

מעבר לפרספקטיבה המודגשת בספר זה, הקמת המשכן נזכרת כאן בשל סיבה נוספת, והיא למעשה הסיבה שבעטיה עוסק גם ספר במדבר בהקמת המשכן. ספר במדבר עוסק בנסיעה לארץ כנען, לאחר עזיבת הר סיני. נסיעה זו מושפעת במישרין מהמשכן, שהרי הענן המכסה את המשכן "מחליט" מתי נוסעים ומתי נחים. כך נאמר בהקשר זה בפרשת בהעלותך (במדבר ט', טו-כג):

"וביום הקים את המשכן כסה הענן את המשכן לאהל העדת ובערב יהיה על המשכן כמראה אש עד בקר. כן יהיה תמיד הענן יכסנו ומראה אש לילה. ולפי העלת הענן מעל האהל ואחרי כן יסעו בני ישראל ובמקום אשר ישכן שם הענן שם יחנו בני ישראל. על פי ה' יסעו בני ישראל ועל פי ה' יחנו כל ימי אשר ישכן הענן על המשכן יחנו. ובהאריך הענן על המשכן ימים רבים ושמרו בני ישראל את משמרת ה' ולא יסעו. ויש אשר יהיה הענן ימים מספר על המשכן על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו..." כלומר, חלק מתיפקודו המיידי של המשכן קשור במסעות בני ישראל, ובהקשר זה הוא שייך לספר במדבר. למעשה גם נדבת הנשיאים למשכן קשורה אף היא למסעות של בני ישראל:

ב וַיִּקְרִיבוּ נְשֵׂי־אֵי יִשְׂרָאֵל כְּאִשֵּׁי בַיִת אֲבֹתָם הֵם נְשֵׂי־אֵי הַמִּטֹּת הֵם הַעֲמֻדִים עַל-הַפְּקָדִים. ג. וַיָּבִיאוּ אֶת-קַרְבָּנָם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ-עֶגְלֹת צֶבַע וְשֵׁנֵי עֶשֶׂר בָּקָר עֶגְלָה עַל-שְׁנֵי הַנְּשָׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן. ד. וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר. ה. קַח מֵאֹתָם וְהָיוּ לְעִבְדֵי אֶת-עֲבֹדֹת אֹהֶל מוֹעֵד וְנִתְּתָה אוֹתָם אֶל-הַלְוִיִּם אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ. ו. וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת-הָעֶגְלֹת וְאֶת-הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם

בסופה של פרשת השבוע אנו קוראים על קורבנות הנשיאים בחנוכת המשכן, דבר שמשלים את ספור הקמת המשכן מפרספקטיבה נוספת.

- קראנו על המשכן והקמתו בחציו השני של ספר שמות,
- קראנו בספר ויקרא על שבעת ימי המילואים ובעיקר על היום השמיני, עת שכינה נגלתה לעיני עם ישראל כולו, וירדה לדור במשכן
- וגם ספר במדבר, תורם נקודת מבט משלו על חנוכת המשכן. הפעם הדגש הוא על העם כולו, דרך נציגיו הנשיאים.

בצורה כוללנית (גם אם לא מדויקת) ניתן לומר שבספר שמות הדגש היה על השראת השכינה, כביכול ה' עצמו היה גבור ספור הקמת המשכן, ובוזה אמנם הסתיים הספר (שמות מ', לד):

"ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן" בספר ויקרא הדגש הוא על הקדשת המשכן ועל עבודת הכהנים בו, ועל כן בימי המילואים וביום השמיני לכהנים היה תפקיד נכבד ביותר, ואף השכינה התגלתה בו על המזבח החיצון - המקום העיקרי של עבודת הכהנים (ויקרא ט', כד):

"ותצא אש מלפני ה' ותאכל על המזבח את העולה ואת החלבים, וירא כל העם, וירנו ויפלו על פניהם" בפרשתנו מוסיף ספר במדבר את הפרספקטיבה הלאומית הרחבה, ומביא את נדבת הנשיאים למשכן. הנשיאים, בהקשר זה, מייצגים את העם כולו וכך מדגיש הכתוב (במדבר ז', ב):

"ויקרבו נשיאי ישראל, ראשי בית אבתם, הם נשיאי המטות, הם העמדים על הפקדים" בפסוק זה ישנם שלושה תיאורים של הנשיאים (ראשי בית אבתם / נשיאי המטות / העומדים על הפקודים),

אֶל-הַלֹּוִים . ז. אֵת שְׁתֵּי הָעֵגְלוֹת וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר וְנָתַן
לְבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֹדְתֶם . ח. וְאֵת אַרְבַּע הָעֵגְלוֹת וְאֵת
שְׁמֹנֶת הַבָּקָר וְנָתַן לְבְנֵי מֶרְרִי כְּפִי עֲבֹדְתֶם בְּיַד אֵיתָמָר בִּן-
אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן . ט. וְלְבְנֵי קֹהֵת לֹא נָתַן כִּי-עֲבַדְתָּ הַקֹּדֶשׁ
עֲלֵהֶם בְּקִרְבָּן יִשְׂאוּ.

לסיכום, יש לקרוא את נדבת הנשיאים ואת קורבנות
הנשיאים לחנוכת המשכן במקביל לתיאור של ימי
המילואים בספר ויקרא ולתיאור הקמת המשכן ע"י
משה והשראת השכינה בשמות מ', כשכל חומש מדגיש
פרספקטיבה שונה.

קריאה זאת יכולה להסביר לנו פרט נוסף. לפני התיאור
של נדבת הנשיאים ושל קורבנות הנשיאים אנו קוראים
בפרשת השבוע את ברכת העם על ידי הכהנים :

"דבר אל אהרן ואל בניו לאמר: כה תברכו את בני
ישראל אמור להם: יברכך ה' וישמרך. יאר ה' פניו אליך
ויחנך. ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום. ושמו את שמי
על בני ישראל ואני אברכם".

אם נקרא ציווי זה, כחלק מספור הקמת המשכן
המקביל לזה שתואר בספרים הקודמים, תתורץ שאלה
שעולה בקריאת פרשיית היום השמיני למילואים, בספר
ויקרא שם נאמר (ויקרא ט', כב-כג):

"וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, וירד מעשת
החטאת והעלה והשלמים. ויבא משה ואהרן אל אהל
מועד ויצאו ויברכו את העם, וירא כבוד ה' אל כל העם"

בסמוך להקרבת קורבנות היום השמיני מופיע ברכת
אהרן לישראל. מהי אותה ברכה? אם אמנם נקרא את
הציווי בפרשתנו, כרקע לקורבנות הנשיאים, וכחלק
מספור חנוכת המשכן, הרי שהברכה מובנת מאליה.
אהרן הצטווה (מפי משה) לברך את העם בברכת כהנים,
וזוהי הברכה שבה הוא ברך את העם, כבר ביום השמיני
למילואים. כך כותב רש"י במקום (פירושו לויקרא ט',
כב):

"ויברכם - ברכת כהנים: יברכך, יאר, ישא".

לפי דברנו, המהלך הכללי של ספר במדבר עד כה נראה
ברור: בפרשת במדבר קראנו על מפקד העם (שהיא
ספירה צבאית, כחלק מההכנות לכיבוש הארץ), אחר כך
עבר הכתוב לתאר את תפקיד הלויים במסע בני ישראל.
השבת בפרשת נשא אנו קוראים על נדבת הנשיאים
לחנוכת המשכן, שמתוארת כרקע לתפקיד המשכן במסע
בני ישראל, ובפרשת בהעלותך נקרא על עזיבת הר סיני,
ותחילת המסע המפרך לארץ כנען.

הסדר לכאורה ברור, וכמעט ואין בו קשיים. אולם,
תיאור סדר זה התעלם מקובץ מצוות המצוי בתחילת
פרשת השבוע שלנו. בין תיאור תפקיד הלויים, ותיאור
נדבת הנשיאים למשכן ישנה חטיבה של חוקים שונים,

שבמבט ראשון נראית כלא קשורה כלל להקשר בו אנו
נמצאים - מסע בני ישראל לכיוון ארץ כנען. המצוות הן:

א. שילוח טמאים מן המחנה.

ב. אשם גזילות.

ג. אשה סוטה.

ד. נזיר.

ונשאלת השאלה מהו הקשר של מצוות אלו למסע בני
ישראל במדבר, ומדוע הן נאמרות דווקא כאן?

את הדין הראשון ניתן להבין באופן נקודתי, שהרי
לאורך המסע במדבר, יש להרחיק מן המחנה את
הטמאים. אך עדיין נשאלת השאלה מדוע חוק זה נכתב
דווקא כאן? הרי את עצם שילוח הטמאים מן המחנה
אנו מכירים כבר מספר ויקרא, שם קראנו על ריחוקו מן
המחנה של הצרוע, ואף דיניהם של הזב והזובה, הנדה
והיולדת התפרשו שם. מדוע לנתק את דין השילוח מרצף
דיני הטמאים ולא להביא את כל הדינים בחדא מחתא?

ומציע הרב יונתן גרוסמן לראות בחטיבת מצוות אלו
יחידה סגורה, אשר עוסקת במעגלים חברתיים שונים,
עם זיקה עקיפה למשכן.

החוק הראשון - שילוח הטמאים מן המחנה עוסק
בחברה כולה אשר בתוכה ה' (במדבר ה', ג):

א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר . ב. צו אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּשְׁלְחוּ מִן-הַמַּחֲנֶה כָּל-צְרוּעַ וְכָל-זָב וְכָל טָמֵא לְנֶפֶשׁ . ג.
מְזַכֵּר עַד-נִקְבָה תִּשְׁלְחוּ אֶל-מַחוּץ לַמַּחֲנֶה תִּשְׁלְחוּם וְלֹא
יִטְמְאוּ אֶת-מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם . ד. וַיַּעֲשׂוּ-כֵן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלְחוּ אוֹתָם אֶל-מַחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל.

חוק זה דורש לשמור על שלמותו הרוחנית-דתית של
המחנה, ואל לו לטמא (זה שנפגש, בדרך ישירה או
עקיפה, עם המוות) לגור בתוך המחנה, שהרי מקור
החיים, הקב"ה, שוכן גם הוא בתוך מחנה זה. כלומר
במצווה זו, הדגש הוא על החברה כולה, אך במישור
הרוחני-דתי שבה.

החוק השני - אשם גזילות, עוסק גם הוא בעמידה
החברתית של העם, אולם הפעם, אין מדובר במישור
רוחני גרידא, אלא מדובר בעיוות חברתי ברובד מוסרי
שנעשה בין איש לרעהו - (ה', ו),

ה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר . ו. דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אִישׁ אוֹ-אִשָּׁה כִּי יַעֲשֶׂה מִכָּל-חַטָּאת הָאֵדָם לְמַעַל מַעַל
בֵּיהוָה וְאֲשַׁמָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא . ז. וְהִתְנַדוּ אֶת-חַטָּאתָם אֲשֶׁר
עָשׂוּ וְהָשִׁיב אֶת-אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְחִמִּישׁוֹ יֹסֵף עָלָיו וְנָתַן

לְאֶשֶׁר אָשֶׁם לוֹ. ח. וְאִם-אֵין לְאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאֶשֶׁם
אֵלָיו הָאֶשֶׁם הַמוֹשֵׁב לִיהִנֶּה לְפָנָיו מִלְּבַד אֵיל הַכְּפָרִים
אֲשֶׁר יִכְפֹּר-בוֹ עָלָיו. ט. וְכָל-תְּרוּמָה לְכָל-קִדְשֵׁי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר-יִקְרִיבוּ לְפָנָיו לוֹ יִהְיֶה. י. וְאִישׁ אֶת-קִדְשָׁיו לוֹ יִהְיֶה
אִישׁ אֲשֶׁר-יִתֵּן לְפָנָיו לוֹ יִהְיֶה.

כלומר חטאים אשר נעשים בין אדם לרעהו. אמנם, גם חוק זה קשור בהימצאות השכינה בקרב ישראל. גם כגורם שנפגע במהלך הגזילה (או השבועה שבאה בעקבותיה, על פי חז"ל) - "למעול מעל בה" (ה', ו), וגם כגורם המתקן את העוול, שהרי - "ואם אין לאיש גאל להשיב האשם אליו, האשם המושב לה", לכהן, מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו" (ו', ח). כלומר הציווי השני עוסק בעמידה החברתית הכללית של העם, ושוב תוך מפגש עם עולם המשכן. הפעם, בניגוד לצו הקודם, הציווי עוסק ביחסים חברתיים שבתוך הקהילה.

כלומר פרשה זו מבטאת את המעורבות הנתבעת מן הכוהן בסכסוכים אזרחיים. אֵל לכוהן, השרוי במחנה שכינה, להגביל את עיסוקו לתחומי המשכן בלבד. תפקיד הכוהן מתרחב גם אל מעבר לגבולות המשכן. כמייצג מצב אידיאלי של קדושה וטהרה חייב הכוהן להיות מעורב בעיסוקיו הרגילים של האדם מן השורה ולהשפיע עליהם. ביהדות אין חלוקה דיכוטומית בין נושאים אזרחיים ובין דברים שבקדושה. לפיכך צריך הכוהן, נוסף על מעורבותו בענייני הקודש, לתת דעתו גם על עניינים אנושיים יומיומיים שבין אדם לחברו.

החוק השלישי - התהליך שעוברת אשה שנחשדת בזנות תחת בעלה ("יסוטה"), נכנס לתחום שונה לחלוטין. כאן, לא העמידה החברתית מול עיננו, אלא התא המשפחתי. כאן נדרש הכתוב לטענת הבעל כי אשתו בוגדת בו, ומאפשר לבעל לבדוק את חשדותיו. כל התהליך שצריכה האשה לעבור, מתבצע במשכן - "והביא האיש את אשתו אל הכהן... והקריב אתה הכהן והעמידה לפני ה'" (ה', טו-טז). כך אם כן, החוק השלישי, עוסק בשלמות התא המשפחתי, ביחס שבין בני זוג, ואף יחס זה נידון תוך זיקה וקשר למשכן.

החוק הרביעי והאחרון בחטיבה זו - הנזיר, עובר למעגל אישי ואנטימי. לא החברה כולה נצבת למבחן, גם לא המשפחה, אלא האדם הספציפי נידון כשלעצמו. כאן, מאפשר הכתוב לאיש או אשה לקבל על עצמם חיובים שונים, וגם כאן, "במלאת ימי נזרו" צריך הנזיר להגיע למשכן, להביא קורבנות ולגלח את שעריו. שוב נבחן עולמו הרוחני של היחיד, תוך זיקה למשכן.

ומסביר הרב גרוסמן:

אם נבוא וננסה להבין מדוע חוקים אלו הובאו כאן, נצטרך לתת את הדעת כי הכתוב תוקף את מעגלי החיים השונים (חברה באספקט דתי / חברה באספקט מוסרי / משפחה / יחיד), ובכולם מודגש מקומו של המשכן בתהליכים שצריכים לעבור האנשים הנידונים. על פי זה נראה, כי קובץ חוקים אלו פותח למעשה את היחידה הבאה - חנוכת המשכן והמסע על פיו.

אולם, עדיין יש לחפש מגמה עקרונית שבהבאת ציוויים אלו דווקא. ומסביר הרב גרוסמן שהמצוות הללו מסודרים במבנה כיאסטי פנימי:

- א. הרחקת הטמאים מן המחנה
- ב. אשם גזילות - "למעול מעל בה"י"
- ב1. אשה סוטה - "ומעלה בו מעל"
- א1. נזיר

הקשר בין [ב] ל [ב1] נשען על הביטוי המקביל בכתוב - למעול מעל. התורה מציגה ברצף שניים שמועלים: הראשון מועל בחברו שגר בקהילתו, והשני מועל בבן זוגו לחיים. שני "מועלים" אלו פוגעים, בראש ובראשונה, באדם אחר (הגנב - בבעל החפץ שגנב; האשה הבוגדת - בבעלה), אולם במקביל, הם פוגעים ומועלים אף בה'. הלשון שהכתוב משתמש בו במקרה הגנב - "למעול מעל בה"י", אומר זאת באופן מפורש (על סמך פסוק זה למדו חז"ל כי כאן מדובר במקרה שגם נשבע בשם ה' לשקר), ואשה הבוגדת בבעלה הרי שעוברת על איסור תורה של "לא תנאף" (חז"ל במדרש דורשים את הפסוק בתחילת הפרשיה: "איש איש כי תשטה אשתו", כאילו ישנם כאן שני אנשים שבהם אשה זו מעלה - בעלה מזה, וה' ["הקרוי איש"] מזה. ראה על כך בשמות רבה במקום).

הדבר המפתיע יותר הוא ההשוואה בין הטמא המורחק מן המחנה, ובין הנזיר. אולם, למעשה ישנם כאן שני מורחקים מן המחנה, האחד מורחק באופן שלילי (הטמא) והאחד באופן חיובי (הנזיר). את הטמא אנו משלחים, בעל כורחו, מחוץ למחנה, שהרי שכינה גרה בתוך המחנה ואסור שיהיה מפגש בין הטמא לשכינה; הנזיר מקבל על עצמו התרחקות מכל חברה אנושית: הוא אינו יכול להשתתף בעת צרה, באבלם (איסור טומאה) והוא אינו יכול ליטול חלק בשמחתם ובמשתייהם (איסור שתיית יין). הוא מגדל שער ארוך, כמי שמצהיר על עצמו, שהוא איננו בן יישוב, ואכן הנזיר נתפס בתודעתנו כאדם שבחר בחיי (או בתקופת) התבודדות לצורך התכנסות פנימית רוחנית.

שני אנשים אלו - הטמא והנזיר, מתרחקים מחברה אנושית רגילה. הטמא עושה זאת בגלל שירד במעלתו

הרוחנית (גם אם לא באשמתו), והנזיר עושה זאת בגלל שהוא מבקש לעלות ברמתו הרוחנית. בין אם אך ובין אם כך, שניהם יצאו מן הנורמה והם אינם נוטלים חלק פעיל בפעילות החברתית.

לאור הבנה זאת ניתן לעלות על השאלה שהצגנו לעיל - מדוע ציוויים אלו נאמרים דווקא כאן - באופן הבא?
ההקשר הראשוני הוא, כאמור, הזיקה לעולם המשכן. אולם לא זיקה של קדושה וריחוק, כשעיקר תפקיד המשכן מתמקד בעבודת המזבח, כפי שחומש ויקרא הציג אותו לפנינו. הפעם הזיקה למשכן מתבטאת ביכולת המשכן לשמור על חיים תקינים מחוץ למשכן, במחנה כולו. המשכן מאפשר כפרה בחטאים שאדם מעל כלפי חברו, ומאפשר גם שמירה על שלמות התא המשפחתי (ב-11).

במקביל, המשכן דורש שמירה מסוימת של טהרה בכל המחנה כולו, ולא רק לאלו הרוצים להתקרב למשכן (כפי שעלה בספר ויקרא), ומאפשר לאדם ישראלי פשוט, להתנהג ככהן. הביטוי המופיע לגבי נזיר: "כי נזיר אלוהיו על ראשו" (ו', ז), מזכיר עד מאד את הביטוי שנאמר לגבי הכהן הגדול: "כי נזיר שמן משחת אלהיו עליו" (ויקרא כ"א, יב). כלומר, המחנה כולו, ברמה הכללית, צריך לשמור על טהרה מסוימת, וכן ישנה אפשרות לאדם פרטי מישראל, לקבל על עצמו ציוויים מסוימים, אשר יקרבוהו למעמדו של הכהן הגדול.

ההקבלה בין הנזיר ובין הכהן הגדול:

לאור הבנה זאת אני רוצה להרחיב בנושא הנזיר. כי שאמרנו לעיל התורה מלמדת אותנו שלמרות שהלויים והכהנים נבחרו על פי סגולתם הטבעית, עדיין מקום יש לכל איש ואישה בישראל להגיע לרמת קדושה גבוהה. ניתן לציין כמה קווי דמיון בין הנזיר לבין הכהנים:

- על הכהנים נאמר "קדושים יהיו לא-לוהיהם" (ויקרא כ"א, ו), ועל הנזיר - "קדוש הוא לה'" (ו', ח);
- בזמן עבודתו צווה הכהן: "יין ושכר אל תשת" (ויקרא י', ט), כפי שצווה הנזיר - "מיין ושכר יזיר" (ו', ג);
- גם הכהן וגם הנזיר נאסרו להיטמא למתים. אולם השוואה זו מעוררת קושי: קדושת הכהנים, הגורמת למצוות ייחודיות, נובעת מעבודתם במקדש, כפי שמפורש בפרשת אמור(ויקרא כ"א, ו-ח):
"קדושים יהיו לאלהיהם ולא יחללו שם אלהיהם כי את אשי ה' לחם א-לוהיהם הם מקריבים והיו קודש... וקדשתו כי את לחם א-לוהיהם הוא מקריב קדוש יהיה לך...".

מובן, שלא ניתן לייחס קדושה זו לנזיר, שאינו עובד במקדש, ולכן מסביר הרב אמנון בזק: נראה שקדושת הנזיר דומה יותר לקדושת הכהן הגדול. בניגוד לכהנים, שקדושתם תלויה ונובעת מעבודתם במקדש, הרי שקדושת הכהן הגדול נובעת מעצם העובדה שהוא נמשח בשמן המשחה (ויקרא כ"א, י-יב):

"והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה ומלא את ידו ללבוש את הבגדים... ועל כל נפשות מת לא יבוא לאביו ולאמו לא יטמא... ולא יחלל את מקדש א-לוהיו כי נזיר שמן משחת א-לוהיו עליו, אני ה'".¹

יש לציין, כי מלבד ה"נזיר" המוזכר כאן - השמן שבו נמשח הכהן הגדול פעם אחת בחייו - ישנו "נזיר" נוסף המונח על ראשו של הכהן הגדול במשך חייו - הציץ. התורה מצווה בסמיכות על שני סוגי הנזיר של הכהן הגדול (שמות כ"ט, ו-ז):

"ושמת המצנפת על ראשו ונתת את נזר הקודש על המצנפת: ולקחת את שמן המשחה ויצקת על ראשו ומשחת אותו"

נזר השמן ונזר הציץ מבטאים יותר מכל את קדושת הייחודית של הכהן הגדול. פסוקים אלו מזכירים מאוד את האמור לגבי נזיר (ו', ו-ז):

"לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם במותם, כי נזיר א-לוהיו על ראשו: כל ימי נזרו קדוש הוא לה'".
ונשאלת השאלה מהו "נזיר" זה של הנזיר? מן הפסוקים משתמע, כי הנזר הוא שערותיו הגדלות של הנזיר (ו', ה):

1 ייתכן שהבדל זה שבין הכהן הגדול לבין שאר הכהנים נוגע גם לשאלה האם גם שאר הכהנים נמשחו בשמן. בשאלה זו ישנה, לכאורה, סתירה בין מקורות שונים: בפרשת צו מתוארת הקדשת הכהנים לעבודתם בשבעת ימי המילואים, ושם מוזכרת משיחת אהרן בשמן המשחה כחלק מתהליך הקדשתו, בעוד שאת בני אהרן משה רק מלביש בבגדי הכהונה: "ויצוק משמן המשחה על ראש אהרן וימשח אותו לקדשו, ויקרב משה את בני אהרן וילבישם כותנות..." (ויקרא ח', יב-ג). תיאור זה תואם את הצייווי הנזכר בשמות כ"ט, ז-ח, כחלק מכלל הצייוויים על שבעת ימי המילואים. לעומת זאת, במקומות אחרים בספר שמות משתמע כי גם בני אהרן אמורים להימשח, כגון בתיאור הצייוויים בפרק מ' (יג-טו): "והלבשת את אהרן את בגדי הקודש ומשחת אותו וקדשת אותו וכיהן לי. ואת בניו תקריב והלבשת אותם כותנות. ומשחת אותם כאשר משחת את אביהם" (ועיין שמות ל', ח). את הסתירה בין המקורות מבאר הרמב"ן (ויקרא ח', יב), שאכן משיחה בשמן על הראש נאמרה רק ביחס לאהרן, ואילו שהמשיחה הנזכרת לגבי בניו מתייחסת לפעולה אחרת הנעשית ע"י שמן המשחה, והמופיעה בפרשת צו: "ויקח משה משמן המשחה ומן הדם אשר על המזבח ויז על אהרן על בגדיו ועל בניו ועל בגדי בניו איתו ויקדש את אהרן את בגדיו ואת בניו ואת בניו איתו" (ח, ל). בני אהרן לא נמשחו, אם כן, בשמן על ראשם, אלא רק בהזאה על גופם ועל בגדיהם משמן המשחה ומן הדם שעל המזבח. דברים אלו עולים בקנה אחד עם הרעיון שקדושת הכהנים נובעת מעבודתם במזבח, ועל כן היא מתבטאת דווקא בשמן המעורב בדם המזבח, ואילו קדושת הכהן הגדול היא מעצם משיחתו בשמן, ללא קשר הכרחי לעבודה במקדש.

"כל ימי נדר נזרו תער לא יעבור על ראשו, עד מלאת הימים אשר יזיר לה' קדוש יהיה, גדל פרע שער ראשו".

הקבלה נוספת בין הנזיר ובין הכהן הגדול היא שהן הנזיר והן הכהן הגדול נאסרים בטומאת מת אפילו לקרובים, שכן נזר א-לוהיהם על ראשם. אדם המקבל על עצמו לנהוג בנזירות - יכול להתקדש על ידי גידול שערותיו, וקדושה זו מטילה עליו חובת הנזירות מטומאה ומיין.

אמנם, יש הבדל בולט בין קדושת הכהן הגדול לבין קדושת הנזיר: בעוד שקדושתו הטבעית של הכהן הגדול מחייבת אותו שלא לפרוע את שיער ראשו - "את ראשו לא יפרע" (ויקרא כ"א, י), הרי שהנזיר, שקדושתו (הזמנית) היא מתוך בחירה, מצטוו להיפך: "גדל פרע שער ראשו" (וי, ה). קדושתו של הכהן הגדול אינה קשורה לשערותיו. אדרבה: ייתכן שאיסור פריעת השיער, אפילו בשעת אבילותו, נועד כדי שלא לטשטש את רישומה הסמלי של משיחתו בשמן, או את מראהו של הציץ, שהם המבטאים את סמליות קדושתו. לעומת זאת, קדושתו של הנזיר באה לידי ביטוי בנזר א-לוהיו שעל ראשו - בשערותיו, וברגע שיסיים את תקופת נזירותו - עליו לגלח את "ראש נזרו". כך העיד על עצמו שמשון - המפורסם מבין הנזירים (שופטים ט"ז, יז): "מורה לא עלה על ראשי כי נזיר א-לוהים אני מבטן אמי, אם גולחתי - וסר ממני כוחי וחליתי והייתי ככל האדם".

ומסביר הרב אמנון בזק, שהאיסור היחיד שמוטל על הכהנים שאינו מוטל על הנזיר - איסורי חיתון עם אלמנה, גרושה וכד', הוא איסור שקשור במהותו לתקופה ממושכת, ועל כן הם אינם רלוונטיים לנזיר, שתקופת קדושתו היא זמנית.

לסיכום: סמיכות פרשת הנזיר לפרשת הקדשת הכהנים והלויים באה אפוא ללמד, שעל אף שלשבט לוי יש מעלה מיוחדת של קדושה מרחם - הרי שגם אדם מישראל יכול להגיע לקדושה עליונה על ידי נזירות. קדושה זו אמנם תהיה זמנית, אולם היא נמצאת בדרגה גבוהה ומקבילה בשעתה לקדושת הכהן הגדול.

הקשר בין נזיר לסוטה:

בין פרשת נזיר לבין פרשת הסוטה ישנה זיקה ברורה: שתי הפרשיות פותחות בלשון דומה²:

2 מעניין, כי רק בעוד מקום אחד בתורה נמצאת לשון כזו - בפרשת הערכין: "וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל ואמרת להם איש כי

פרשת סוטה (ה', יא-יב): "וידבר ה' אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת להם - איש איש כי תשטה אשתו..."

פרשת נזיר (ו', א-ב): "וידבר ה' אל משה לאמר: דבר אל בני ישראל ואמרת להם - איש או אשה כי יפליא לנדר נדר נזיר..."

שתי הפרשיות אף מסיימות באותה לשון:

פרשת סוטה (ה', כט): "זאת תורת הקנאות אשר תשטה אשה..."

פרשת נזיר (ו', כא): "זאת תורת הנזיר אשר ידור..."

בשתייהן ממלא הכהן תפקיד מרכזי, ובין היתר הוא מקיים מצות תנופה:

פרשת סוטה(ה', כה): "והניף את המנחה לפני ה'"

פרשת נזיר (ו', כ): "והניף אותם הכהן תנופה לפני ה'".

ברם, השוואה זו רק מחדדת את ההבדל הקיצוני הקיים בין הנזיר לבין הסוטה. עסקנו קודם בקדושת הכהנים, המפורטת בויקרא כ"א. פרק זה בא מיד לאחר פרק כ', העוסק בפרשת העריות. גם שם קיים קשר הופכי בין שני הפרקים הצמודים, שכן הם מציגים את שתי הקיצוניות: פרק כ"א מתאר את דרגת קדושת האדם הגבוהה ביותר, בעוד שאיסורי העריות הם פגיעה קשה ביותר בקדושה. מהות הזהירות בתחום זה היא חובת עם ישראל להיות קדושים: פרשת העריות פותחת באזהרה (ויקרא כ', ו):

"והתקדשתם והייתם קדשים כי אני ה' א-לוהיכם".

בראש הרשימה, מיד לאחר איזכור ערוות האב והאם, נאמר (ויקרא כ', ח):

"ואיש אשר ינאף את אשת איש אשר ינאף את אשת רעהו, מות יומת הנואף והנואפת".

בסיום רשימת העריות מודגש שוב (ויקרא כ', כו):

"והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה', ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי".

קשה אפוא להתעלם מהקשר שבין פרקים כ"א-כ"ב בספר ויקרא לבין פרקים ה'-ו' בספר במדבר. גם בספר במדבר, קודם לפרק המתאר את קדושתו הייחודית של הנזיר, מופיע הפרק המבטא את הפגיעה החמורה ביותר בקדושה - ניאוף של איש עם אשת איש. ואחר כך, מופיע פרק ו', המתאר את הצד השני - את יכולת האדם להגיע לדרגות קדושה גבוהות ביותר.

יפליא נדר בערך נפשות לה" (ויקרא כ"ז, א). פתיחה זו מזכירה במיוחד את פרשת הנזיר (בשתייהן ההמשך הוא "כי יפליא..."), ובדומה לפרשת הנזיר - גם היא מעמידה את אפשרות האדם ליצור קדושה מעצמו אל מול קדושה שאינה תלויה באדם. אמנם, בעוד שבפרשת הנזיר קדושת האדם עומדת מול קדושת הכהנים - הרי שפרשת הערכין, בסיום חומש ויקרא, היא עומדת בניגוד לקדושת המצוות, הבאה לידי ביטוי קיצוני בפרשת בהר ובתוכחה שבתחילת פרשת בחוקותי. על נקודה זו ראה בהרחבה במאמרו של ז' ויטמן, 'שמיטה והמקדש', מגדים ג', סיוון תשמ"ז, עמ' 20-9.

- לגבי מצורע - "וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה וטמא טמא יקרא" (ויקרא י"ג, מה);
- לגבי אבל, כפי שניתן ללמוד מן האיסור לכוהן הגדול - "את ראשו לא יפרע".

לסיכום מסמיכות הפרשיות בין סטוה לנזיר למדנו שמעמדם של בני ישראל נקבע על פי מעשיהם: אם ירצו - יוכלו להגיע לשיאי קדושה, שאותה יבטאו גם באופן חיצוני ע"י שיגדלו פרע שער ראשם; וכנגד זאת, פגימה בקדושה תביא לפריעת הראש ע"י אחרים.

ולסיכום שיעורנו, מטרת הציוויים המופיעים בפרשת השבוע היא, אם כן, להשליך את תפקיד המשכן על החיים הרגילים והפשוטים של האדם אשר חי במחנה ישראל. גם אם הוא אינו בא להקריב קורבן לה', המשכן נוטל חלק פעיל בחייו, ושומר על שלמותם במעגלי החיים השונים, הן החברתיים, הן המשפחתיים והן האינדבדואליים. ציוויים אלו מופיעים כאן, ערב המסע הארוך במדבר, בכדי לחדד את מקומו של המשכן בחיים היומ-יומיים של האדם מישראל, במחנה אשר בו הוא גר בשעת הנדודים, ועל האופציות שהוא טומן בתוכו לשלמות החברה הישראלית, ולמימוש ציפיות רוחניות של כל אדם גם אם איננו כהן!

ניגוד זה שבין הנזיר לבין הסוטה בא לידי ביטוי בפרשה באופן בולט:

- בעוד שעל הנזיר, כאמור, מוטלת החובה לגדל את שיער ראשו, הרי שאצל הסוטה, הכוהן מצטווה לפרוע את שיערה.
- בעוד שאצל הנזיר - גידול השיער פרע, באופן עצמאי, מבטא את ייחודו, הרי שאצל הסוטה - פריעת ראשה על ידי הכוהן מבטאת ביזוי והשפלה.

במקרא אנו מוצאים את שתי המשמעויות של השיער: מצד אחד, אנו מכירים כמה דמויות שהשיער איפיון את ייחודם. ביניהם נציין:

- שמואל הנביא, שבדומה לנזיר נאמר עליו עוד טרם שנולד "ונתתיו לה' כל ימי חייו ומורה לא יעלה על ראשו" (שמואל א' א', יא);
 - אליהו הנביא, שעליו נאמר "איש בעל שיער" (מלכים ב' א', ח).
 - אבשלום בן דוד, הגם שלא היה דמות חיובית מבחינה מוסרית, הבליט את יופיו הייחודי בעזרת שיערו: "וכאבשלום לא היה איש יפה בכל ישראל להלל מאד מכף רגלו ועד קודקודו לא היה בו מום: ובגלחו את ראשו, והיה מקץ ימים לימים אשר יגלח כי כבד עליו וגלחו, ושקל את שער ראשו מאתים שקלים באבן המלך" (שמואל ב' י"ד, כה-כו).
- מצד שני, פריעת הראש מבטאת השפלה או אבלות: